

במדבר פרק לב

שני השבטים גד וראובן בקשו ממשה לנחול את עבר הירדן המזרחי, אך דבריהם "אל תעבירונו את הירדן" הזכירו לו את מעשיהם של המרגלים, בני הדור הקודם. בפרקנו נלמד על התחייבותם של בני השבטים כלפי יתר השבטים ונחלתם בעבר הירדן.

ללימוד הפרק יוקדשו 2 שיעורים.

שאלות מכוונות למידה:

1. מה עומד מאחורי בקשתם של בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן? ומדוע היא עוררה תגובה כה חריפה?
2. על מה התחייבו שני השבטים? (פס' כ-לג)
3. מדוע חצי שבט המנשה צורף לנחלות בעבר הירדן המזרחי? [רשות]

2..... מבנה הפרק - למורה-

4..... בקשתם וכוונתם של בני גד ובני ראובן

7..... ההסכם והתנאי הכפול עליו התחייבו שני השבטים

10..... נחלות שנים וחצי השבטים בעבר הירדן – (רשות)

12..... הקשר רחב [רשות]

13..... הקשר אישי [רשות]

מבנה הפרק - למורה-

<p>(א) וּמִקְנֵה רֵב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גַד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֵת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֵה: (ב) וַיָּבֹאוּ בְנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשֵׂי־הָעֵדָה לֵאמֹר: (ג) עֲטֹרוֹת וְדִיבֵן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֶלְעֵלָה וּשְׁבָם וּנְבוֹ וּבְעֵן: (ד) הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֵה הוּא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֵה: (ה) וַיֹּאמְרוּ אִם מִצְּאֵנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאַחֲזָה אֶל תַּעֲבִרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן:</p>	<p>בקשת שני השבטים</p>
<p>(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי גַד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הַאֲחִיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה: (ז) וְלָמָּה תִּנְוְאוּן תִּנְיָאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֵי אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה': (ח) כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשִׁלְחִי אֹתְכֶם מִקְדָּשׁ בְּרַנֵּעַ לְרֹאוֹת אֶת הָאֶרֶץ: (ט) וַיַּעֲלוּ עַד נַחַל אֲשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת הָאֶרֶץ וַיִּנְיָאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּי בֹא אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה': (י) וַיַּחַר אַף ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: (יא) אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב כִּי לֹא מְלֹאוּ אַחֲרָי: (יב) בַּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה הַקְּנוֹי וַיְהוֹשֵׁעַ בֶּן נֹון כִּי מְלֹאוּ אַחֲרָי: (יג) וַיַּחַר אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד תֵּם כָּל הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה': (יד) וְהִנֵּה קִמַּתְּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תַּרְבוֹת אֲנָשִׁים חֲטָאִים לְסִפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל: (טו) כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וּשְׁחַתְּם לְכָל הָעָם הַזֶּה:</p>	<p>תגובת משה לבקשתם</p>
<p>(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרְת צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפְנוּ: (יז) וְאַנְחֵנוּ נַחֲלִיץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנֶם אֶל מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאֶרֶץ: (יח) לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתֵינוּ עַד הַתְּנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ: (יט) כִּי לֹא נִנְחַל אֹתְכֶם מֵעַבְרֵי לַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחֲלָתְנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְרֵי הַיַּרְדֵּן מִזֹּרְחָה: (כ) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אִם תַּחֲלִצוּ לִפְנֵי ה' לְמִלְחָמָה: (כא) וְעַבְרֵי לָכֶם כָּל חֲלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי ה' עַד הוֹרִישׁוּ אֶת אִיְבּוֹ מִפְּנֵינוּ: (כב) וְנִכְבְּשָׁה הָאֶרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחֵר תֵּשְׁבוּ וְהִייתֶם נָקִים מִדֵּי וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיְתָה הָאֶרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאַחֲזָה לִפְנֵי ה': (כג) וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטָאתֶם לֵה' וְדַעוּ חֲטָאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֹתְכֶם: (כד) בָּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וּגְדֵרְת לְעִנְיָכֶם וְהִצֵּא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ: (כה) וַיֹּאמֶר בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדְנִי מְצִוָּה: (כו)</p>	<p>המשא ומתן על הבקשה</p>

<p>טפנו נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד: (כו) ועבדיך יעברו כל חלום צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דבר: (כח) ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות לבני ישראל: (כט) ויאמר משה אליהם אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן כל חלום למלחמה לפני ה' ונכבשה הארץ לפניכם ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחזה: (ל) ואם לא יעברו חלוצים אתכם ונאחזו בתכם בארץ פנעו: (לא) ויענו בני גד ובני ראובן לאמר את אשר דבר ה' אל עבדיך בן נעשה: (לב) נחנו נעבר חלוצים לפני ה' ארץ פנעו ואתנו אחוזת נחלתנו מעבר לירדן:</p>	
<p>(לג) ויתן להם משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה בן יוסף את ממלכת סיחן מלך האמרי ואת ממלכת עוג מלך הבשן הארץ לעריה בגבלת ערי הארץ סביב: (לד) ויבנו בני גד את דיבן ואת עטרת ואת ערער: (לה) ואת עטרת שופן ואת עזר ויגבהה: (לו) ואת בית נמרה ואת בית הרן ערי מבצר וגדרת צאן: (לז) ובני ראובן בנו את חשבון ואת אלעלא ואת קריתים: (לח) ואת נבו ואת בעל מעון מוסבת שם ואת שבמה ויקראו בשמת את שמות הערים אשר בנו: (לט) וילכו בני מכיר בן מנשה גלעדה וילבדה וירש את האמרי אשר בה: (מ) ויתן משה את הגלעד למכיר בן מנשה וישב בה: (מא) ויאיר בן מנשה הלך וילבד את חותיהם ויקרא אתהן חות יאיר: (מב) ונבח הלך וילבד את קנת ואת בנתיה ויקרא לה נבח בשמו:</p>	<p>נחלת השבטים בעבר הירדן</p>

בקשתם וכוונתם של בני גד ובני ראובן

בקשת שני השבטים והרקע לבקשה

(א) ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד עצום מאד ויראו את ארץ יעזר ואת ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: (ב) ויבאו בני גד ובני ראובן ויאמרו אל משה ואל אלעזר הכהן ואל נשיאי העדה לאמר: (ג) עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון ואלעלה ושכם ונבו ובעז: (ד) הארץ אשר הכה ה' לפני עדת ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: (ה) ויאמרו אם מצאנו חן בעיניך יתן את הארץ הזאת לעבדיך לאחזה אל תעברנו את הירדן:

דגשים בפשט:

החזרה ארבע פעמים על המלה "מקנה", מעידה על מעמדו של המקנה בעיני השבטים כגורם מכריע. הפנייה הכפולה של בני השבטים "ויאמרו" (פסוק ב'), "ויאמרו" (פסוק ה'), עשויה ללמד שגם הם מבינים שבקשתם טעונה. את החזרה על המילה "מקנה" דרשו חז"ל לגנותם של בני השבטים, וגם הסבירו את עונשם על כך:

במדבר רבה כב, ז:

אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה וחיבבו את ממונם וישבו להם חוצה לארץ ישראל - לפיכך גלו תחילה מכל השבטים: "ויגלם לראובני לגדי ולחצי שבט מנשה" (דה"א ה, כו). ומי גרם להם? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם.

תגובת משה לבקשת השבטים

(ו) ויאמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבּו פה: (ז) ולמה תנואון תניאון את לב בני ישראל מעבד אל הארץ אשר נתן להם ה': (ח) כה עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את הארץ: (ט) ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ אשר נתן להם ה': (י) ויחר אף ה' ביום ההוא וישבע לאמר: (יא) אם יראו האנשים העלים ממצרים מבין עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב כי לא מלאו אחרי: (יב) בלתי פלב בן יפנה הקנזי ויהושע בן נון כי מלאו אחרי ה': (יג) ויחר אף ה' בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד תם כל הדור העשה הרע בעיני ה': (יד) והנה קמתם תחת אבתיכם תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל: (טו) כי תשובן מאחרי ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה:

משה הגיב בתוכחה קשה לבקשתם ורואה בה שתי רעות:

1. נטישת המחוייבות הכוללת אל עם ישראל עם הכניסה לארץ (פסוק ו)
  2. יצירת רפיון לפני המלחמה כפי שעשו המרגלים (פסוק ז).
- את הכעס של משה רבנו מסביר רש"י :

רש"י [ז]:

ולמה תניאון - תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם.

לפי רש"י לא משנה מה הייתה כוונתם המקורית של בני השבטים מה שחשוב הוא מה יחשוב העם על בקשתם. משה רבנו חשש מההשלכות של הבקשה על המורל של העם.

פסוק יד: "...לְסִפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל":

רש"י [יד]:

לספות – לשון תוספת .

להעמקה :

כוונתם המקורית של בני השבטים :

הפרשנים חלוקים בשאלה האם בני השבטים בקשו לשבת בעבר הירדן כיוון שפחדו להילחם או שכל כוונתם הייתה להתנחל בעבר הירדן.

לדעת האברבנאל לא היו לבני השבטים כוונות של השתמטות מהמלחמה :

אברבנאל (פסוק טז) :

... רצו לומר לו שחוץ ממעלת תורתו לא הבין כוונתם, כי הם באמרו "אל תעבירו את הירדן" לא כווננו שלא ילכו שמה עם אחיהם אלא [רק] לענין הירושה אמרו כן, שלא יעבירו שמה להתנחל בארץ. ... "ואנחנו נחלץ חושים" (פסוק יז), רוצה לומר נזדרז מהרה כי חושים הוא ממהרים מלשון "מהרה חושה" (שמואל א כ, לח), ונלך למלחמה עם אחינו. וחייבו עצמם שלא ישובו אל ביתם עד שיכלו לכבוש את הארץ כלה... וגם עד שיחלקו את הארץ והוא אמרו "לא נשוב אל בתינו עד התנחל בני ישראל איש נחלתו" (פסוק יח).

לעומת זאת, לדעת ר' יצחק עראמה, בעל ספר העקידה, בני השבטים רצו להשתמט מהמלחמה, אך מששמעו את תוכחת משה רבנו, חזרו בהם והציעו לצאת עם אחיהם למלחמה.

ר' יצחק עראמה (פסוק טז) :

ומהנראה שכאשר חשב להם כן היה בליבם. כי מתחילה לא היה דעתם לעבור עימהם למלחמה. וזה מה שאמרו "אל תעבירו את הירדן". כי לא נאמר "ויאמרו אליו בני גד ובני ראובן גדרות צאן" וגו' אלא "ויגשו אליו ויאמרו" וגו', דמשמע ששמעו דבריו ונתיעצו עליהם, ואחר כך חזרו אליו עם התשובה ההיא.

סדר הופעת השבטים :

סדר השבטים מתחלף: בפסוק הראשון הסדר הוא ראובן וגד אבל מפסוק ב ולאורך כל הפרק בני גד כתובים לפני בני ראובן. מה הסיבה לכך?

רמב"ן (פס' א-ב):

ויבאו בני גד ובני ראובן - הקדים הכתוב בני ראובן בפסוק הראשון "ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד" - כמשפט, כי הוא הבכור ובן הגבירה, וכן כשיספר הכתוב המעשה הזה יאמר "ולראובני ולגדי נתתי" (דברים ג, טז). אבל בכל הפרשה הזו יקדים בני גד, כי הם נתנו העצה הזאת והם היו המדברים תחלה למשה בנחלה הזאת, והם היו גיבורים יותר מבני ראובן כמו שנאמר "וטרף זרוע אף קדקד" (דברים לג, כ), ולפיכך לא היו יראים לשבת לבדם בארץ הזאת מפני יושבי הארץ.

הערה למורה: מומלץ למורה לקרוא את דבריה של נחמה ליבוביץ' בתוך: עיונים בספר במדבר, עמ'

360-355

ההסכם והתנאי הכפול עליו התחייבו שני השבטים

המשא ומתן על התחייבות בני השבטים

נעין בהתחייבות של בני השבטים :

(טז) וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֵרְתָּ צֹאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֹה וְעָרִים לְטַפְנוּ: (יז) וַאֲנַחְנוּ נַחְלֵץ חֲשִׁים לְפָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הִבִּיאֲנָם אֶל מְקוֹמָם וַיֵּשֶׁב טַפְנוּ בְּעָרֵי הַמְּבַצָּר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: (יח) לֹא נָשׁוּב אֶל בְּתִינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחְלָתוֹ: (יט) כִּי לֹא נִנְחַל אִתְּם מֵעַבְרַת לִירְדֵן וְהִלָּאָה כִּי בָּאָה נַחְלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְרַת הַיַּרְדֵּן מִזֶּרְחָה:

משה רבנו מנסח מחדש את ההתחייבות שלהם ועושה בה מספר שינויים :

כ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדְּבָר הַזֶּה אִם תַּחְלִצוּ לְפָנֵי ה' לְמַלְחָמָה: כֹּא וְעַבְרַת לְכֶם כָּל חֲלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לְפָנֵי ה' עַד הוֹרִישׁוּ אֶת אִבְיוֹ מִפְּנֵיו: כִּב וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵי ה' וְאַחַר תֵּשְׁבוּ וְהִייתֶם נִקְיִים מִדָּה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהִיטָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לְכֶם לְאַחֲזָה לְפָנֵי ה': כג וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן הִנֵּה חֲטַאתֶם לַה' וְדַעוּ חֲטַאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אִתְּכֶם: כד בְּנֵי לְכֶם עָרִים לְטַפְכֶם וְגְדֵרְתָּ לְצִנְאָכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ:

בני השבטים מקבלים את הצעתו של משה רבנו ומנסחים שוב את התחייבותם :

כה וַיֹּאמֶר בְּנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָדָּנִי מְצִוָּה: כו טַפְנוּ נְשִׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל בְּהֵמָתֵנוּ יִהְיוּ שֵׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד: כז וְעַבְדֶיךָ יַעֲבְרוּ כָל חֲלוּץ צֶבֶא לְפָנֵי ה' לְמַלְחָמָה כַּאֲשֶׁר אָדָּנִי דִּבֶּר:

משה מנסח באופן סופי את התנאים :

כח וַיִּצֵוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נּוּן וְאֶת רָאשֵׁי אֲבוֹת הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם יַעֲבְרוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן כָּל חֲלוּץ לְמַלְחָמָה לְפָנֵי ה' וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לְפָנֵיכֶם וְנִתְּתֶם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאַחֲזָה: ל וְאִם לֹא יַעֲבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם וְנִאֲחֲזוּ בְּתוֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

ובני השבטים מקבלים את הצעתו :

לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי גֵד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל עַבְדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: לב נַחְנוּ נַעֲבֹד חֲלוּצִים לְפָנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַתְּנוּ אַחֲזֵת נַחְלָתֵנוּ מֵעַבְרַת לִירְדֵן:

הערה למורה :

כדאי להציג את השינויים הבולטים באמצעות טבלה, כך נוכל לראות כיצד מחנך משה את השבטים וכיצד הם מעידים על הבנתם את כוונתו של משה.

ניתן להציע לתלמידים למלא בעצמם את הטבלה על פי הקריטריונים הבאים :

סדר הופעת המושגים הבאים : היחס למקנה, היחס למשפחה וילדים, היחס למלחמה

סיכום : מה קודם למה? זכויות או חובות, מה קודם למה? רכוש או משפחה.

(טז-יז) השבטים	(כ-כד) משה :	(כה-כז) השבטים	(כט-ל) משה	(לא-לב) השבטים	
[1] מקנה	מלחמה	[2] משפחה	מלחמה	מלחמה	סדר המושגים
[2] משפחה	[2] משפחה	[1] מקנה	נחלה	נחלה	
מלחמה	[1] מקנה	מלחמה			
זכויות לפני חובות	חובות לפני זכויות	זכויות לפני חובות	חובות לפני זכויות	חובות לפני זכויות	סדר העדיפויות
רכוש לפני משפחה	משפחה לפני רכוש	משפחה לפני רכוש			

השינויים הבולטים בין ההצעה המקורית של השבטים לדרך בה מציג משה רבנו את הדברים :
 1. המלחמה היא "לפני ה'". משה רבנו הדגיש זאת בכך שהזכיר את שם ה' 6 פעמים בדבריו. יש לכך משמעות חינוכית – מלחמתם של ישראל היא מלחמת מצווה והיא מלחמתו של ה'.

2. משה מקנה משמעות דתית למעשי השבטים : אם ינהגו נכון יהיו "נקיים מה' ומישראל" ואם לא יחשבו חוטאים "הִנֵּה חָטְאתֶם לַה'".

3. משה רבנו הפך את סדר הדברים – את מה שבקשו עבור עצמם "גִּדְרֹת צֶאֱן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ" הוא שם בסוף הדברים וגם הופך את הסדר – בני האדם קודמים לבעלי החיים : "בְּנֵנוּ לְכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וְגִדְרֹת לְצִנְאָכֶם". רש"י מסביר את משמעות שינוי הסדר בדרך הבאה :

רש"י[טז:]

נבנה למקננו פה - חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן עשו, העיקר עיקר והטפל טפל, בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם :

בני גד וראובן אכן הבינו את הרמז בדברי משה, ובדבריהם הם מתקנים את הסדר הפנימי: **"טַפְּנוּ נְשֵׁינוּ מִקְּנֵנוּ וְכָל בְּהֵמָתֵנוּ"** (פסוק כו), ובכל זאת הם שמים הבטחה זאת בראש הדברים, ללמדנו שרק חלק מהמסר הובן. רק בדבריהם בסוף (פס' לא-לב) הם מוותרים על הזכרת רכושם ומתמקדים בעיקר.

4. משה רבנו מנסח את הדברים כתנאי כפול, המכונה בלשון התלמוד "תנאי בני גד ובני ראובן" (משנה קידושין ג, ד) – "אם תַעֲשׂוּן" "וְאם לא תַעֲשׂוּן כֵּן".

מושג לדורות: הזדמנות להקנות לתלמידים מושג שנלמד מן הפרשה:

תנאי בני גד ובני ראובן

תנאי המנוסח באופן כפול, אם כן, ... ואם לא...

נחלות שנים וחצי השבטים בעבר הירדן – (רשות)

(לג) וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבָנֵי גָד וְלְבָנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף אֶת מַמְלַכְתּוֹ סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְאֶת מַמְלַכְתּוֹ עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן הָאֲרִיץ לְעָרִיָּה בְּגִבְלַת עָרֵי הָאֲרִיץ סָבִיב: (לד) וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד אֶת דִּיבֵן וְאֶת עֶטְרֹת וְאֶת עֶרְעֵר: (לה) וְאֶת עֶטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת יַעֲזֹר וַיִּגְבְּהָהּ: (לו) וְאֶת בֵּית נְמֹרָה וְאֶת בֵּית הָרֶן עָרֵי מִבְּצָר וַגְּדֹרֶת צֹאן: (לז) וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת חֶשְׁבוֹן וְאֶת אֶלְעָלָא וְאֶת קַרְיַת־ים: (לח) וְאֶת נָבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן מוֹסֵבֶת שֵׁם וְאֶת שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֵת שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ: (לט) וַיִּלְכּוּ בְנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גְּלָעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּוֹרֶשׁ אֶת הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ: (מ) וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגְּלָעָד לְמְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: (מא) וַיֵּאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הַלֶּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת חוֹתֵיהֶם וַיִּקְרְאוּ אֶת־הֶן חוֹת יֵאִיר: (מב) וַנִּבַּח הַלֶּף וַיִּלְכְּדוּ אֶת קָנָת וְאֶת בְּנֵתֵיהָ וַיִּקְרְאוּ לָהּ נִבַּח בְּשֵׁמוֹ:

למרות שבני מנשה לא בקשו נחלה בעבר הירדן משה רבנו נותן גם להם נחלה בעבר הירדן (פסוק לג).

בני גד וראובן מקבלים נחלה בשטחים שנכבשו מסיחון מלך האמורי ומעוג מלך הבשן (בפרק כא) ובונים בה ערים.

שתי משפחות מבני מנשה מקבלות נחלתן בעבר הירדן – בני מכיר ובני יאיר - צריכים לכבוש את המקומות בהם נחלו והם בונים שם ערים.

גבולות נחלת שבטי עבר הירדן [ומפת הנחלה](#) על פי יהושע פרק יג. בספר יהושע פרק יג מפורטת נחלת שנים וחצי השבטים בעבר הירדן ומתוחמים גבולות השבטים.

שבט מנשה מקבל נחלה בעבר הירדן

מדוע שבט מנשה קיבל נחלה בעבר הירדן הרי לא כתוב שבקשו נחלה עם בני גד ובני ראובן? נביא שני כיוונים פרשניים:

רמב"ן [לג]:

ולחצי שבט מנשה בן יוסף - מתחלה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חלק הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמם, והיו אנשים משבט מנשה שירצו בה, אולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם...

והענין, כי בני מנשה היו שמונה בתי אבות ככתוב בפרשת הפקודים (במדבר כו, כט-לב), ומשפחת המכירי ומשפחת הגלעדי ירשו בארץ הזאת [בעבר הירדן] כי היו אנשי חיל ולכדו אותה לעצמם ונתן להם חלק רב מהם. ושש המשפחות [האחרות של בני מנשה] עברו את הירדן, דכתיב ביהושע (יז, ב) "ויהי לבני מנשה הנותרים למשפחותם לבני אביעזר ולבני חלק ולבני אשריאל ולבני שכם ולבני חפר ולבני שמידע"..." ואולי בעבור היות שתי המשפחות האלה המכירי והגלעדי המועטות בשבט רצו להיפרד משבטם, כדי שתהיה להם נחלה רבה מהם כי ילכדוהו בחרבם, וכמו שנאמר (יהושע יז, א) "כי הוא היה איש מלחמה ויהי לו הגלעד והבשן".

רמב"ן מסביר שמשה רבנו העריך שהשטח בעבר הירדן גדול ומתאים לעוד שבטים ולכן נתן לשבט מנשה, שהיה גדול מאד יחסית ליתר השבטים, נחלה גם שם. לפי דבריו שתי משפחות משבט מנשה הצטיינו במלחמה וקיבלו ברצון את הצעת משה והשלימו את כיבוש עבר הירדן.

הנצי"ב (דברים ג, טז):

דבשביל שראה משה רבינו שבעבר הירדן כוח התורה מעט... על כן השתדל להשתיל בקרבם גדולי תורה שיאירו מחשכי הארץ... והשתדל משה שיתרצו המה לשבת בעבר הירדן ומשום זה הרבה להם נחלה עד שנתרצו.

לפי דברי הנצי"ב משה רבנו רצה לחזק את בני גד וראובן מבחינה רוחנית ולכן רצה לשלב ביניהם את בני שבט המנשה הידועים בתורתם, אותם עודד לשבת בעבר הירדן. (כלומר, זו לא היתה בקשתם או רצונם מלכתחילה).

הקשר רחב [רשות]

שבטי עבר הירדן המזרחי בתנ"ך

- סיפור ישיבתם של שנים וחצי השבטים וקורותיהם נזכר במקומות רבים בתנ"ך:
1. משה רבנו חוזר בנאומו הראשון בחומש דברים על סיפור כיבוש עבר הירדן ומסירתו לשניים וחצי השבטים - דברים ג, יב-כ.
  2. בתחילת ספר יהושע מזכיר יהושע בן נון לשבטי עבר הירדן את הבטחתם לצאת למלחמה יחד עם יתר השבטים לכבוש את ארץ כנען – יהושע א, יב-טו.
  3. בספר יהושע מציין הכתוב ששבטי עבר הירדן עמדו בהבטחתם ויצאו חלוצים לפני אחיהם למלחמה 40,000 לוחמים! – יהושע ד, יב-יג.
  4. בספר יהושע בפרקי הנחלות, פותח הכתוב בתיאור נחלות שנים וחצי השבטים בעבר הירדן המזרחי – יהושע פרק יג.
  5. בסוף ספר יהושע מבקשים שבטי עבר הירדן להקים מזבח על הירדן ובקשה זו מעוררת תגובה חריפה של יהושע – יהושע פרק כב.
  6. בתקופת השופטים מוכיחה דבורה הנביאה את שבטי עבר הירדן על כך שאינם שותפים למאמץ המלחמתי בכנענים, יחד עם עוד שבטים מעבר הירדן המערבי שאינם שותפים – שופטים ה, טז-יז.
  7. במהלך תקופת השופטים סובלים שבטי עבר הירדן מהלחץ של בני עמון והשופט המושיע הוא יפתח הגלעדי מבני מנשה – שופטים פרקים יא-יב.
  8. בימי שאול עושים בני ראובן מלחמה עם ההגריאים ומרחיבים את גבולם בעבר הירדן – דה"א ה, י.
  9. מכיר בן עמיאל וברזלי הגלעדי מבני מנשה עוזרים לדוד המלך בזמן מרד אבשלום – שמואל ב יז, כז-כט.
  10. בימי יותם מלך יהודה וירבעם בן יואש מלך ישראל יש מפקד של מספר הלוחמים משבטי עבר הירדן והם מונים למעה מ 44,000 לוחמים, והם נלחמים שוב עם ההגריאים – דה"א ה, יז-כב.
  11. שבטי עבר הירדן עובדים עבודה זרה ויוצאים ראשונים לגלות בידי תגלת פלאסר מלך אשור: דברי הימים א פרק ה.

כה וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם: כו ויער אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ואת רוח תלגת פלנסר מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם לחלח וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה:

הקשר אישי [רשות]

משה רבנו מדגיש שהשתתפות במלחמה של עם ישראל היא חובה דתית והמשתמט ממנה חוטא לה'. כיצד אנו רואים היום את השתתפותנו במלחמה על בטחון העם והארץ?

משה מסכים לבקשתם של השבטים אך מצליח בדבריו גם לחנך אותם ולבנות סדר עדיפות נכון לחייהם, האם תוכלו לחשוב על מצב דומה בו נדרשתם להבין ולשנות את סדר העדיפויות שלכם? מה מסייע בכך?